

'Şimdiki Zaman Beledir'

Derya Bengi, "50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük- Şimdiki Zaman Beledir" ile 1950'lerin Türkiye'sinin gündelik yaşamını anlatırken iki farklı Türk kullanıyor. Biri, konuları tek bir metin hâlinde değil, bir ansiklopedi misali maddeler halinde sunması. İkincisi ise ele aldığı her maddeyi müzikle allayıp pullaması.

GÖKHAN AKÇURA

1950'lere bir yolculuk yapmak ister misiniz? Biliyorum, çok eskilerde kaldı diyeceksiniz o yıllar için... Modern zamanlar öncesi diye düşüneceksiniz belki de... Ama inanm, bugünlerin ipuçları o günlerde saklı. Arayıp desmek gerek lakin.

Geçen yıl İletişim Yayınları'ndan Türkiye'nin Elli Yılları adlı kitap yayımladığında en nihayet birileri hatırladı o zamanları diye sevinmiştim. Ekonomi, politika, basın, edebiyat; elli yılın temel direklerini anlatan hacimli bir çalışmadı bu. Okuyup feyz aldık. Lakin benim daha ilgili olduğum gündelik yaşam konusunda oldukça zayıf kalıyordu. Belli ki "onu da başkaları yapın artık" diye düşünmüşlerdi. İşte elimizdeki kitap, yani **Yapı Kredi Yayınları**'ndan çıkan 50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük- "Şimdiki Zaman Beledir" bu boşluğu dolduruyor. Yazarı ise Derya Bengi.

BİR DEDEKTİF TİTİZLİĞİ

Derya Bengi, 1950'lerin Türkiye'sinin gündelik yaşamını anlatırken iki farklı Türk kullanıyor. Biri, konuları tek bir metin hâlinde değil, bir ansiklopedi misali maddeler halinde sunması. İkincisi ise ele aldığı her maddeyi müzikle allayıp pullaması. Bir iki örnek verelim bu yaklaşıma: Maddenin adı 'Ankara Casusu'. Ana obje: Joseph L. Mankiewicz'in yönettiği 1952 yapımı film. Film bizi önce İkinci Dünya Savaşı'nın casuslar kaynayan Ankarası'na götürüyor. İngiliz Konsolosluğu'nda çalışan ve Almanlar için casusluk yapan Arnavut asıllı Elyaza Bazna ya da Almanların taktığı adıyla Çiçero başkahraman. Alman büyükelçisi Franz von Papen'in yeri de önemli elbette filmde. **Kitap**, filmin öyküsünü bakın nasıl bağlıyor: Film "Türk hükümetinden bir bakanın, uluslararası diplomasiye verdiği bir resepsiyonla açılır. Sahne- de bir soprano Wagner'in 'Valkürelere' operasından bir arya söylemektedir. Hitler'in Wagner'e olan tutkusu herkesin

malûmudur ama filmin bu sahnesinde, bir süre sopranoyu izleyen Alman büyükelçisi Franz von Papen, 'Şu Wagner de hep başımı ağrıtır' diyerek yan odaya sıvışır... Belki von Papen gerçekten Wagner sevmiyordu ama İlyaz Bazna'nın Wagner hayranı olması kuvvetle

muhtemeldi çünkü operayla ilgilendiği biliniyor, hatta İngiliz Konsolosluğu'nda çalışırken sesinin güzelliği ve uluorta söylediği aryalarla sempati kazandığı rivayet ediliyordu. 1952'de, Akşam gazetesi, şu haberi okurlarına duyuruyordu: 'Ankara Casusu Çiçero adıyla tanınan Elyaza Bazna son günlerde vilayete bir istida ile müracaat ederek Saray Sineması'nda bir şan konseri vermek için müsaade istemiştir. Bazna, kendisi ile konuşan gazetecilere bu mevzuda şunları söylemiştir: Ben vaktiyle İstanbul Konservatuvarı Korosu'nda üç sene korist olarak bulunmuş- tum. Fakat yetişmem konservatuvarla alakalı değildir. Kendi kendime küçükten beri çalışmışımdır. Sesim bas baritondur. Konseri vereceğim. Bu sabah gördüğümüz Saray Sineması idarecilerinden bir zat, Bazna'nın bir konser vermek için dün bize müracaat

ettiği doğrudur. Kendisinin sesi hakkında bir fikrimiz yok. Fakat konserin büyük alaka toplayacağını tahmin ediyoruz, demiştir."

Görüldüğü gibi Derya Bengi, bir dedektif titizliğiyle her maddenin arkasındaki "şarkılı türkölü" fon perdesini mutlaka gözden geçiriyor, konuyu müziklendiriyor ve karşımıza öyle getiriyor. Tamam, bazı maddeler zaten esas olarak müzikle ilgili. Hemen birkaçını sıralayalım: 'Ağlayan Şarkıcı Johnnie Ray', 'Alaturka mı Alafranga mı?', 'Ayhan Aydan', 'Aytan Alpman', 'Çalgılı Gazinolar', 'Dizzy Gillespie', 'Gazel', 'Her Yer Karanlık', 'Jukebox', 'Leyla Gencer', 'Orkestral Geçidi', 'Ruhî Su' vb. Ama bu sefer de müzikle ilgili söz konusu maddelerin, müzik dışında uzandığı bölgeleri bize göstermeye çalışıyor.

GÖBEK DANCISI TALAT HALMAN

Bir örnek de bu cepheden verelim. Maddenin adı 'Record Hunter'. New York'taki bir plak mağazasının adı. Özellikle klasik müzik plakları pazarlayan bu mağazanın, bizim tarihimizde

ne yeri var, diyebilirsiniz elbette. Ama 1955'ten 1960'a kadar bu mağazayı çikip çeviren kişi, sonradan Kültür Bakanımız bile olan Talat Halman çünkü. Columbia Üniversitesi'nde dışardan dersler veren yirmi beş yaşındaki Talat Halman, iş ve işçi bulma kurumunun yönlendirmesiyle 1955

"Avare"nin İstanbul macerası, 14 Şubat 1955'te Sümer Sineması'nda başladı (üst- te). Rock'n Roll, 1950'lerde Türkiye'de gençleri sallamaya başlamıştı (solda). Şan Sineması, filmler dışında pek çok etkinliğin de merkezidi.

Ocak ayında The Record Hunter'a iş başvurusunda bulunur. İşe almır, kısa zamanda göze girer, bir süre sonra da yönetimi devralır. Ama mağazanın bizim tarihimize ilgisi burada kalmıyor: "İhan Mimaroglu, Engin Cezzar, Tunç Yalman, Yılmaz Duru, Erce Aydiner (Erje Ayden) gibi New York'ta yaşayan Türkler de Halman'ın sayesinde, tezgâhtarlıktan ambar kâtipliğine, mağazada geçici işler edinerek etmek paralarını çıkarır. Örneğin Engin Cezzar'ın çalıştığı dönemde en çok satılan plak, Broadway müzikali 'My Fair Lady'nin 33'lüğüdür. Bitmedi, The Record Hunter girişimiyle çeşitli salonlarda çağdaş müzik konserleri de düzenlenir. Bunlardan biri de Beat Jazz String Quartet ile Modern Jazz Quartet'in, cazla klasik müziği birbirine yaklaştıran konseridir. "Söz konusu ortak konserin repertuarından bazı parçalar, Modern Jazz Quartet'in 1960 albümü 'Third Stream Music'te kendine yer bulur. Erteğün Kardeşler'in siparişiyle, Abidin Dino'nun Atlantic Records için çizdiği plak kapaklarından biri de "Third Stream Music'in kapağıdır."

Halman, Record Hunter'daki son günlerinde Beat Kuşağı edebiyatçılarıyla birlikte bir gösteri, "happening" düzenler. Bunun polis marifetiyle durdurulması Halman'ın anılarına şöyle yansır: "Bizim için büyük bir reklam oldu. The New York Times bu haberi verdi. Almanca haftalık bir gazete çıkardı New York'ta: Aufbau. Times'tan çevirerek Almanca yazmışlar aynı haberi. İngilizcede 'hippie' diye bir kelime o zaman yeni çıkmıştı. Alman çevirmen anlaşılan o kelimenin ne olduğunu bilmiyor. Benim de adam geçiyor. 'Türkiye kökenli genel müdür Talat Halman göbek dansçısıdır' diyorlar. Çünkü 'hip' aynı zamanda 'kalça' demek. O şekilde göbek dansçısı da oldum."

Kitapta daha neler bulacaksınız? Örneğin, Halide Edip Adıvar'ın Akile Hanım Sokağı adlı kitabına nasıl Rock'n Roll ve striptizin Türkiye'deki ilk günlerini yansıdığını; Avare filminin Türk plak piyasasındaki kopyalarının ne denli çok olduğunu; Benjamin Britten'in 1955'te Ankara ve İstanbul'da konserler verdiğini; Françoise Sagan'ın Brahms'ı Sever misiniz? romanının etkisinde kalan Suzan Sözen ve Oya Baydar'ın hangi romanları kaleme aldığını; Dizzy Gillespie'nin Türkiye'de verdiği konserlerde sahneye hangi Türk müzisyenini çıkardığını; Celal İnce'nin Amerika övgüsü dolu Dostluk Şarkısı plağının ne zaman İzmir Fuarı'nda dağıtıldığını; "gazellere" kimlerin karşı çıkıp kimlerin yandaş olduğunu ve daha yüzlerce ilginç bilgiyi bu **Kitapta** bulacaksınız.

Şimdiki Zaman Beledir'in adı ise Zehra Bilir'in bir türküsünden kitabın kapağına taşınmış. Hangi türküsü olduğunu bir zahmet kitabı karıştırarak öğrenebilirsiniz. ■

50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük- "Şimdiki Zaman Beledir" / Derya Bengi / **Yapı Kredi Yayınları** / 372 s.